

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการติกลองปูลา โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยใช้ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ระดับลึก การสังเกต แบบมีส่วนร่วม และจดบันทึกภาคสนาม แล้วนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปในการวิจัย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามรายละเอียด ดังนี้

กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยกับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ลำปาง เขต 1 กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาสถานศึกษาที่เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม

วิธีเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยเลือกสถานศึกษาที่ใช้เป็นกรณีศึกษา คือ โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 3 ประการดังนี้

1. เป็นสถานศึกษาที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับสภาพสังคมและสภาพภูมิศาสตร์และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานวิจัยได้ตลอดระยะเวลาของการวิจัย สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุมประเด็นที่ใช้ศึกษา
2. เป็นสถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนที่เป็นชุมชนชนบท ที่สะท้อนภาพให้เห็นถึงความหลากหลายของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการติกลองปูลา
3. เป็นสถานศึกษาที่ได้รับความร่วมมือจากครูชาวบ้านที่ถ่ายทอดความรู้ด้าน “การติกลองปูลา” ให้กับนักเรียนที่สนใจ ของโรงเรียน

จากเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่ตั้งอยู่เขตตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ลักษณะของสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษา เป็นสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาขนาดเล็ก จำนวนครู 22 คน จำนวนนักเรียน 350 คน (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2548) ตั้งอยู่เลขที่ 363 ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นสถานศึกษาที่มีนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการติกลองปูลาจากครูชาวบ้านจำนวน

มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนมัธยมศึกษาอื่น ๆ ในจังหวัดลำปาง สภาพโดยรอบของสถานศึกษาประกอบด้วย บ้านพักของประชาชน โรงงานอุตสาหกรรม ชุมชนบ้านยางอ้อย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีบุคคลดั้งเดิมในพื้นที่ และเป็นชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อตั้งโรงเรียนเวียงตาลพิทยาคมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 และยังคงมีการสืบสานวัฒนธรรมการตีกลองปูลายอยู่มาก มีสถานที่ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์หลายแห่ง

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางแผนเพื่อทำการศึกษาไว้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน ศักยภาพของชุมชน เกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น “กลองปูลาย” และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 3) นำข้อมูลพื้นฐานมาสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล 4) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและบันทึกภาคสนาม 5) วิเคราะห์ข้อมูล วิพากษ์ข้อมูลด้วยเทคนิคกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC (Appreciation Influence Control) และ 6) สรุปผลข้อมูลการสร้างความร่วมมือในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “การตีกลองปูลาย” เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุปในการกำหนดประเด็นหลัก ประเด็นย่อยที่ต้องการศึกษาวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อหาความเชื่อมโยงเกี่ยวกับการให้คุณค่าและการสร้างไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน ศักยภาพของชุมชน เกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น “กลองปูลาย” และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อนำมาจัดทำเป็นข้อคำถามของการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ระดับลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล เป็นแนวคำถามการสนทนากลุ่ม แนวคำถามการสัมภาษณ์ระดับลึก และแบบสังเกต

ขั้นตอนที่ 4 เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและบันทึกภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างเลือกโดยวิธีเจาะจง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างของการสัมภาษณ์ระดับลึก ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน ประธานกรรมการ สถานศึกษา 1 คน กรรมการสถานศึกษา 1 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

1 คน ตัวแทนชุมชน 1 คน ผู้ปกครอง 1 คน ครูชาวบ้าน 1 คน ครู 1 คน นักเรียน 1 คน รวมทั้งหมด 10 คน กลุ่มตัวอย่างของการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน ประธานกรรมการ สถานศึกษา 1 คน กรรมการสถานศึกษา 1 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน ตัวแทนชุมชน 1 คน ผู้ปกครอง 1 คน ครูชาวบ้าน 2 คน ครู 1 คน นักเรียน 2 คน รวมทั้งหมด 12 คน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 ทำการวิเคราะห์ข้อมูล และวิพากษ์ข้อมูลด้วยเทคนิคกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC (Appreciation Influence Control) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “การติกลองปูลา”

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลข้อมูลการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “การติกลองปูลา” เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดในการวางแผนเพื่อเก็บข้อมูล ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การวางแผนงานวิจัย

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
1. การให้ความหมายของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น การติกลองปูลา	1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชุมชนบ้านยางอ้อย, แผนพัฒนา อบต., การจัดสรรงบประมาณประจำปี ฯลฯ	- ปลัด อบต.	สัมภาษณ์ระดับลึก, ศึกษาเอกสาร	ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์
	1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เกี่ยวกับความร่วมมือในอดีต ปัจจุบัน, ความหมายของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น, คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	- ปลัด อบต.	การสนทนากลุ่ม	แนวคำถามการสนทนากลุ่ม
	1.3 แนวคิดของชุมชนเกี่ยวกับการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ปลัด อบต.	การสนทนากลุ่ม	แนวคำถามการสนทนากลุ่ม

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	1.4 กระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	1.5 การดำรงอยู่ของการมี ส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			
1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ โรงเรียน, แผนพัฒนา โรงเรียน, การจัดสรร งบประมาณ, กิจกรรมส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชน เกี่ยวกับ - ความร่วมมือในอดีต ปัจจุบัน - ความหมายของการดำรงไว้ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น - กิจกรรมที่ส่งเสริมเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	- ผู้อำนวยการ คนก่อน - ผู้ช่วย ผู้อำนวยการ คนปัจจุบัน - ครู	สัมภาษณ์ระดับลึก, ศึกษาเอกสาร	ใช้แนวคำถาม การสัมภาษณ์
1.3 แนวคิดของโรงเรียน เกี่ยวกับการดำรงรักษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1.4 กระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ผู้อำนวยการ คนก่อน - ผู้ช่วย ผู้อำนวยการ คนปัจจุบัน	การสนทนากลุ่ม	แนวคำถามการ สนทนากลุ่ม
1.5 การดำรงอยู่ของการมี ส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ		- ครู - นักเรียน		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรื้อร้างรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ครูชาวบ้าน	การสนทนากลุ่ม	แนวคำถามการสนทนากลุ่ม
	1.2 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	1.3 การดำรงอยู่ของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			
	1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติกลองปู่จา, การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความรู้สึกในการถ่ายทอด, การร่วมกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	- ครูชาวบ้าน	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถามการสัมภาษณ์
	1.5 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อความศรัทธา คุณค่า ในการดำรงรักษาภูมิปัญญาการตีกลองปู่จา			
	1.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอด			
	1.7 การให้ความหมายของการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			
	1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรื้อร้างรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ประธานกรรมการ	การสนทนากลุ่ม	แนวคำถามการสนทนากลุ่ม
	1.2 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	สถานศึกษา		
	1.3 การดำรงอยู่ของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	- กรรมการสถานศึกษา		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ กลองปู่จา, การถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความรู้สึก ในการถ่ายทอด, การร่วม กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญา ท้องถิ่น, การให้การสนับสนุน ฯลฯ	- ประธาน กรรมการ สถานศึกษา - กรรมการ สถานศึกษา	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถามการ สัมภาษณ์
	1.5 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา คุณค่า ในการ ธำรงรักษาภูมิปัญญาการตี กลองปู่จา			
	1.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความร่วมมือในการถ่ายทอด ภูมิปัญญา			
	1.7 การให้ความหมายของ การธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญา ท้องถิ่น ฯลฯ			
	1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการธำรง รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ตัวแทน ชุมชน	การสนทนากลุ่ม	แนวคำถามการ สนทนากลุ่ม
	1.2 การธำรงอยู่ของการมี ส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชนในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	- ผู้ปกครอง		
	1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความรู้สึกในการถ่ายทอด, การร่วมกิจกรรมส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การให้ การสนับสนุน ฯลฯ	- ตัวแทน ชุมชน - ผู้ปกครอง	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถามการ สัมภาษณ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา คุณค่า ในการ ชำระรักษาภูมิปัญญาการตี กลองปฐา			
	1.5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนใน การถ่ายทอด			
	1.6 การให้ความหมายของ การชำระไว้ซึ่งภูมิปัญญา ท้องถิ่น ฯลฯ			
	1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ กลองปฐา, การถ่ายทอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่น, ความรู้ลึกใน การรับการถ่ายทอด, การร่วม กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญา ท้องถิ่น ฯลฯ	- นักเรียน	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถามการ สัมภาษณ์
	1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา การตีกลองปฐา			
	1.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน กับชุมชนในการถ่ายทอด			
	1.4 การให้ความหมายของ การชำระไว้ซึ่งภูมิปัญญา ท้องถิ่น ฯลฯ			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
2. การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาลองปูจา	2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา	- ปลัด อบต.	สัมภาษณ์ระดับลึก, ศึกษาเอกสาร	ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์
	2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการศึกษาลองปูจาในชุมชน			
	2.3 การให้การสนับสนุนส่งเสริม ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน			
	2.5 กลองปูจากับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน			
	2.6 ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ปลัด อบต.	สนทนากลุ่ม	แนวคำถามการสนทนากลุ่ม
	2.7 ความรู้ความเข้าใจในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.8 อุปสรรคของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.9 แนวทางการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.10 แนวทางการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	2.1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ประชาชน กรรมการ สถานศึกษา	สัมภาษณ์ระดับลึก	ใช้แนวคำถาม การสัมภาษณ์
	2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการดัดแปลงปรุงในชุมชน	สถานศึกษา		
	2.3 การให้การสนับสนุนส่งเสริม ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน			
	2.5 ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอด			
	2.6 อุปสรรคของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ประชาชน กรรมการ สถานศึกษา	สนทนากลุ่ม	ใช้แนวคำถาม การสนทนา กลุ่ม
	2.7 แนวทางการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- กรรมการ สถานศึกษา		
	2.8 แนวทางการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	2.1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ผู้อำนวยการ คนก่อน - ผู้ช่วย ผู้อำนวยการ	สัมภาษณ์ระดับลึก	ใช้แนวคำถาม การสัมภาษณ์
	2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการศึกษาลองปูงาในชุมชน	คนปัจจุบัน - ครู		
	2.3 การให้การสนับสนุนส่งเสริม ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน			
	2.5 ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอด			
	2.6 อุปสรรคของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ผู้อำนวยการ คนก่อน - ผู้ช่วย ผู้อำนวยการ	สนทนากลุ่ม	ใช้แนวคำถาม การสนทนา กลุ่ม
	2.7 แนวทางการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	คนปัจจุบัน - ครู		
	2.8 แนวทางการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	2.1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ตัวแทนชุมชน - ผู้ปกครอง	สัมภาษณ์ระดับลึก	ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์
	2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการศึกษาลองปูจาในชุมชน			
	2.3 การให้การสนับสนุนส่งเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน			
	2.5 ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.6 อุปสรรคของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ตัวแทนชุมชน - ผู้ปกครอง	สนทนากลุ่ม	ใช้แนวคำถามการสนทนากลุ่ม
	2.7 แนวทางการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.8 แนวทางการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	2.1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ครูชาวบ้าน	สัมภาษณ์ระดับลึก	ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์
	2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการศึกษาลองปูจาในชุมชน			
	2.3 แนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการศึกษาลองปูจา			
	2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน			
	2.5 ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอด			
	2.6 อุปสรรคของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ครูชาวบ้าน	สนทนากลุ่ม	ใช้แนวคำถามการสนทนากลุ่ม
	2.7 แนวทางการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
	2.8 แนวทางการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการได้มา	เครื่องมือ
	2.1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- นักเรียน	สัมภาษณ์ระดับลึก	ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์
	2.2 การรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีกลองปฐา จากครูชาวบ้าน			
	2.3 การได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง			
	2.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน			
	2.5 ความต่อเนื่องในการดำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีกลองปฐา			

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัย มีดังนี้

แบบบันทึกการสังเกต

เป็นแบบบันทึกที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูล และรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับรู้ระหว่างการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ที่บันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบ แบบบันทึกการสังเกตสร้างขึ้นจากแนวคิดของ สุกงาศ จันทวานิช (2539, หน้า 44-67) ซึ่งแบบบันทึกการสังเกตโดยทั่วไปมีดังนี้

1. จุดมุ่งหมายการบันทึกนี้ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ต่อกันในด้านความสนิทสนม การเคารพนับถือ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สังเกตพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในเรื่องของการตัดสินใจที่เกิดจากการเจรจาต่อรองจนได้ข้อยุติร่วมกัน และบันทึกผลการประเมิน มีความเป็นเอกภาพ ความสมบูรณ์ครบถ้วน การร่วมตัดสินใจและร่วมมืออย่างใกล้ชิด

2. การบันทึกการสังเกตประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้น คือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การซักถาม และการจดบันทึก นอกจากผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตเมื่อบันทึกแล้ว การซักถามในประเด็นที่ศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น

3. การสร้างแบบบันทึกการสังเกต ผู้วิจัยนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องตรงกับเรื่องที่ต้องการศึกษาและปรับปรุงก่อนนำไปใช้

แนวคำถาม

แนวคำถามที่ใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยนี้เป็นแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth Interview) และแนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม สร้างขึ้นจากแนวคิดของ เอ็ปสไตน์ (Epstein, 1997, p. 118) สุภาวงศ์ จันทวานิช (2539, หน้า 103) พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540, หน้า 104) มีคุณลักษณะทั่วไปดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์ระดับลึก กับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกโดยวิธีเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 1 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 1 คน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 คน ผู้นำชุมชน 1 คน ตัวแทนชุมชน 1 คน ผู้ปกครอง 1 คน ครูชาวบ้าน 1 คน ครู 1 คน นักเรียน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน ใช้เวลาในการการสัมภาษณ์คนละประมาณ 10 นาที

2. ลักษณะการสัมภาษณ์ระดับลึก เป็นการสัมภาษณ์ที่มีข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended) ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก มีลักษณะเป็นข้อความ

4. ข้อมูลที่รวบรวมได้ ผู้วิจัยนำมาจัดระบบ แยกประเภท และสรุปเพื่ออธิบายภาพรวมที่พบจากการสัมภาษณ์ และอธิบายข้อค้นพบเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “การติกลองปูลา” ของชุมชนบ้านยางฮ้อย โดยมีโรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม เป็นฐานในการรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น “การติกลองปูลา”

ระยะเวลาในการวิจัย

หลังจากผู้วิจัยได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาตลอดโครงการ 5 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2548 ถึงเดือนมีนาคม 2549 ดำเนินการวิจัยโดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. การเตรียมการเข้าสู่ภาคสนาม ได้แก่ การทบทวนเอกสาร การสร้างแบบบันทึก การสังเกต การสร้างแบบสัมภาษณ์ การสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้อง การอบรมผู้ร่วมสังเกต และการกำหนดแผนการปฏิบัติการวิจัย ระหว่างวันที่ 1-30 พฤศจิกายน 2548

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นการปฏิบัติการวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก ระหว่างเดือนธันวาคม 2548 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2549 โดยใช้การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ ระดับลึก

3. การตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยปฏิบัติการ แต่ละขั้นตอน ระหว่างเดือนมกราคม 2549 ถึง เดือนมีนาคม 2549 และเขียนรายงานการวิจัย ระหว่างเดือนมีนาคม 2549

การวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการโดยการขอความอนุเคราะห์ หัวหน้าสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาที่เป็นหน่วยปฏิบัติการวิจัย เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย และขอความร่วมมือให้ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล โดยเหตุที่ผู้วิจัยเป็นข้าราชการครูอยู่ในสถานศึกษาที่ทำการศึกษา จึงทำให้ได้รับความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล และสามารถดำเนินการเพื่อตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้องน่าเชื่อถือ การเก็บรวบรวมข้อมูลมีระยะการดำเนินการ ดังนี้

ระยะแรก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบททั่วไปของสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา และสภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นสนามวิจัย ด้วยการตรวจสอบเอกสาร การสนทนากับครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่ทำการศึกษาในระยะแรกจนถึงปัจจุบัน ผู้ปกครอง และตัวแทนชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ระยะที่สอง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติการภาคสนาม (Field Work) เกี่ยวกับการสนทนากลุ่มในการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน การมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานร่วมกัน เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของกรรมการสถานศึกษาที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้เข้าร่วมประชุมในขณะพักการประชุมบันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกการสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกเมื่อการวิจัยเสร็จในแต่ละขั้นตอน การสัมภาษณ์เป็นไปตามแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการหลัก 4 วิธี ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยจำแนกเอกสารที่ใช้ศึกษาเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 เอกสารที่เกี่ยวกับบริบททั่วไป สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ได้แก่ รายงานสถิติ แผนพัฒนาของตำบล ประวัติชุมชน และประวัติโรงเรียน เป็นต้น

1.2 เอกสารเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญา “กลองปู่จา” ที่ควรค่ากับการถ่ายทอดและการธำรงรักษาไว้

1.3 เอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บันทึกรายงานการประชุม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ระดับลึก (Indept Interview) เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการให้ความหมายของการธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และการให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับทักษะ จ्ञานคิด บทบาทและการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยทราบได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม (Guideline) ที่ถามถึงภูมิหลัง ความรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ความเชื่อ ประสิทธิภาพ และความรู้สึกรของผู้ให้ข้อมูลหลัก เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หมายถึง การเข้าไปอยู่และปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ศึกษา ซึ่งก็เท่ากับเป็นการสังเกตด้วยตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งผู้วิจัยเลือกการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นผู้สังเกต (Participant as Observation) เข้าร่วมในกิจกรรมและเปิดเผยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ด้านการวิจัยของตนเอง แต่ไม่ใช้เวลาเข้าร่วมกิจกรรมในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับงานวิจัย (จรรยา เศรษฐบุตร, 2548, หน้า 180)

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เนื่องจากการศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากจะเป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับฐานคิด การให้ความหมายของการธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น บทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้บริหารซึ่งเป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโดยตรง จึงอาจเกิดความเอนเอียงในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้นักวิจัยผู้ช่วยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมาร่วมเก็บข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้วิจัยเอง และผลการมีส่วนร่วมในกระบวนการที่

โรงเรียน ได้ดำเนินการมาก่อนแล้วตั้งแต่ผู้บริหารท่านก่อน จึงทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารท่านนั้น และผู้ช่วยผู้บริหาร แทนผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้บริหาร โรงเรียนในปัจจุบัน

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เพียงพอหรือยัง ข้อมูลตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ และตรวจสอบข้อมูลว่าเป็นข้อมูลที่แท้จริงหรือไม่ ผู้วิจัยประยุกต์การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2539, หน้า 129-130) มีวิธีตรวจสอบ ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบแหล่งข้อมูลด้านเวลา โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากต่างเวลาจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งข้อมูลด้านเวลาสถานที่ โดยการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่เหมือนกันหรือไม่ และด้านบุคคล โดยการตรวจสอบว่าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ถ้าข้อมูลที่ได้รับไม่มีความมั่นใจ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลโดยเปลี่ยนผู้สังเกต และตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับด้วยวิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีที่แตกต่างกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร

ในการตรวจสอบข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลเพิ่มในเรื่องเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกัน โดยให้ผู้ช่วยวิจัยได้เก็บข้อมูลซ้ำ นำมาสรุปแล้วนำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงตามที่ผู้ให้ข้อมูลบอกเมื่อได้ข้อมูลในแต่ละครั้งแล้วทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ นำข้อมูลที่ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ แล้วปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยจึงไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2539, หน้า 130-141) การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปมัย (Analytic Induction) เป็นการสร้างข้อสรุปของข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เก็บรวบรวมได้ตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงานภาคสนาม มีดำเนินการ ดังนี้

1. การจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการจำแนกข้อมูลที่ได้จากการกระทำแบบแผนการกระทำทำให้ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสภาพสังคมในแต่ละชั้นของการวิจัยพิจารณาตามความเหมาะสมและความสม่ำเสมอของข้อมูล
2. การวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ต่อโรงเรียน ต่อสังคม และอธิบายความตั้งใจจากผู้ให้ข้อมูลหลัก
3. รายงานผลข้อค้นพบในการวิจัยเป็นความเรียงตามข้อค้นพบที่พบเกี่ยวกับการให้ความหมายของการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การตีกลองปฐา